

СЛОВЕНСКИ ЈУГ

ОРГАН ЈУГОСЛОВЕНА У РУСИЈИ.

ИЗЛАЗИ СВАКЕ НЕДЕЉЕ. НОВАЦ И ПИСМА
ШАЉУ СЕ НА УПРАВУ «СЛОВЕНСКОГ ЈУГА»
У ОДЕСУ, РЕМЕСЛЕННАЯ УЛИЦА 4, КВ. 23.

ТЕЛЕФОН 51—67. УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ИСТОМ СТАНУ. РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРА-
ЋАЈУ, НЕПЛАЋЕНА ПИСМА СЕ НЕ ПРИМАЈУ.

ПРИОПЋЕЊА СЕ НЕ ПРИМАЈУ. ПРЕПЛАТА
ИЗНОСИ ЈЕДНОГОДИШЊЕ 6 Р., ПОЛУ-
ГОДИШЊЕ 3 Р., А ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ 10 К.

ХРИСТОС СЕ РОДИ!

Уз нечувену рику убојног оружја већ се по трећи пут разлијеже из васиона њежни и умилни глас: «Мир Божји, Христос се роди!»

Заглушљива тутњава оријашких топова потреса небо и земљу, али није могла заглушити звонких и јасних труба небеских херувима и серафима, који објављују рођење Великога Искупитеља са ријечима: «Слава Богу на висини, а на земљи мир људима добре воље!»

Три цара са истока упуташе се Витлејему вођени звијездом, да се поклоне Новорођеноме и поднесу му дарове због опроштења прародитељског гријеха и објаве мира свему свијету.

Три године назад мапаше се убојног оружја мирољубиви народи Европе, да се одбране од дрске и непоштене навале једног силника, који им је хтио отети слободу и вратити времена робовања, које је искупио још давно својим рођењем и својом смрћу Богочовјек.

Овогодишњи празник Његовога Рождества сјетиће их, да због љубави прама опћему миру и захвалности Сину Богоматере морају устрајати до краја и за увијек онемогућити нарушавање мира и слободе, и осигурати развој и приближавање човјека своме Оцу Небесноме.

Троимени народ наш налази се међу најдостојнијима и најпожртвовнијима у борби за мир човјечанства. Велике су му жртве, биће му и награда достојна.

Нека му идући празник Рождества буде велик и свечан, празник слободе и уједињења, и широм цијеле отаџбине, од Триглава до Солуна, нека се заори веселије него икада глас небеских анђела:

«Мир Божји, Христос се роди!»

BOŽIČNI POZDRAV DOMOVINI.

— 1916. —

Deco naša, što ste u domu dalekom
Bez zaštite naše ostala, bez hleba, —
Da l' vas zdravi kogod rečju toplom,
mekom,

Danas kada Spas je sišao sa neba?
Da l' očice vaše jednim svetim žarom
Izgleđaju ko će badnjak im prineti, —
I l' je tamo kod vas nad pustim
oltarom

Umuk'o za navek zvuk pesama sveti'?

Ljube naše, da li sa vaših usana
Za nas izgnanike molitva poleće, —
Goni li vam uzdah spomen prošlih
dana,

Snevate li radost koja doći ne će?
Majke stare, da li još u vašem oku
Ima suza il' su presahnule davno;
Nosite li svaka još ranu duboku,

I l' vas krije možda mračno groblje
travno?

Danas Bžič sviće... Mesto pesme
svete

Vije vetar hučno ruskom ravni
dugom,

Naše misli vedre rodnoj grudi lete,
Tamo gde odavno zahrdjalim plugom
Naše miš'ce snažne ne brazdiše
nživu...

Tamo gde kraj Drave polje se
proteže,

I Triglav se diže kroza maglu sivu,
I gde vâl Vardara tvrd Kačanik reže.

Na zgarišta crna naša mis'o leti
I u grud'ma muškim strašni oganj
raste:

Zablistaće tamo naši bajoneti
Čim proleće drago nagoveste laste.
Na rodnome pragu sa gromom
plotuna

Pozdraviće deca Domovine svoje, —
Zagrmeće pesma palih milijuna,
Sa zastava naših zatitraće boje.

Našom krvlju ružnom zalićemo plodna
Polja u kraj Mure, Morave i Save,
Slobodna će biti naša gruda rodna,
Jer mi ne žalimo svoje ruse glave...
Nije teško nama što od svoga doma
Daleko smo danas kad se Hristos rodi:
Mi znamo da skoro, slično tresku
groma,

Kliknućemo pesmu vaskrsloj
Slobodi!...

25. dec. 1916.

Gnjilakovo.

Milutin Jovanović.

ИЗ МЕМОАРА

генерала МИХАИЛА ЖИВКОВИЋА
из рата 1914. године.

ОДБРАНА БЕОГРАДА.

Пала ми је у део велика дужност и част, да се ставим на чело одбране српске престонице. Војничка дужност према Отаџбини и детињска љубав према граду, у коме сам се родио и детињство провео, двоструко су ме везивали за престоницу југословенског средишта. Ако сам икада у животу имао милију дужност, ова ми је била светија од свих, јер нисам само као војник бранио само престоницу свога краља и народа, ни као Србин праг српске слободе, него и своје родно огњиште.

Стајао сам на обронку западнога Калимегдана,¹⁾ који су Турци згодно назвали «брег за размишљање» — Фиџир Баир, и посматрао чаробну панораму, што се са ушћа Саве у Дунаво лево и десно разметнула. Хиљадугодишња прошлост ове раскошне лепоте, од првих најезда Хуна и Авара до данашње навале аустро-

¹⁾ 25. августа 1914. год., где су била пласирана два топа наше полске брзометне артиљерије, под командом поручника Рад. Ђукнџића.

германске, обогрена је крвљу свију народа. Исток и запад домили су своја копља о бедеме српског Београда; и кад је наш песник Симо Милутиновић Сарајлија узвикнуо:

«Београде, зајажило Туретва,
Супарниче самог Цариграда,
Ал' и двери у Европу јужну!»

он је у овим стиховима означио најверније значај српске престонице на прагу Истока и Запада.

Зато су се, кроз хиљаду година, о њега отимали сви народи Истока и Запада, зато су га турски освајачи и назвали «кућом вечитих ратова» (Дарул Џихад).

И ту кућу вечитих ратова, то средиште васцелога Српства и Југословенства, огњиште мога детињства, пало је мени у део да браним од крваве најезде аустро-германске.

Наша дична престоница, наш лепо Београд много је пропатио у овом рату. Ваља бацити само поглед на оне силне рушевине по Београду, споменике варварства аустро-германског, па ће се добити јасна слика, колико је Београд настрадао. Варвари, Аустро-Германци, бомбардовањем рушили су и палили Београд и убијали нашу нејач, наше жене и старце, мислећи да ће нас на такав начин застрашити и принудити, да га без борбе предамо, јер су стекли уверење како се Срби боре и колико ће их стати жртва, када га буду отимали од нас.

Први покушај Аустро-Маџара да овладају Београдом, за време мога командовања, био је у времену од 8—11. септембра 1914. год. Бојиште, на коме су тада вођене борбе између наших и непријатељских трупа, обухватало је Велику и Малу Аду Циганлију, непосредно лево и десно обалу реке Саве, Бежанијску косу на левој и Баново са Топчидерским брдом

на десној обали реке Саве. Но у главној борби су вођене на Великој и Малој Ади Циганлији, потпомогане артиљеријском ватром, са непријатељске стране са Бежанијске косе, а са наше стране са Бановог и Топчидерског брда и Калимегдана.

Но пре него бих прешао на сам опис борбе, потребно је ради боље јасноће, да бар у општим потезима опишем главни објекат — Аду Циганлију, на којој је вођена борба.

АДА ЦИГАНЛИЈА.

....И ту, поред Аде Циганлије, чини нам се да и сама Сава, која иначе брзо ваља своје мутне таласе, успорава свој ток, тихо жуборећи, да не би нарушила вечни мир заспалих јунака.

Београдске Новине бр. 53. од 6. априла 1916. г. «Утисци са пута једног аустројског официра.»

Ада Циганлија је познато разбијште још из старих ратова Евгена Савојског и Лаудона.

Ада Циганлија је природан мост за прелаз војске са једне на другу страну реке Саве.

У овоме рату Ада Циганлија је била једно од крвавих попршта, на коме су се водили љути окршаји, те су је Аустројанци, не без разлога, назвали «Црном Адом». Стотинама Аустројанаца (а доцније и Германаца) су остали на њој и око ње, а многи су јунаци отпловили низа Саву. На Ади Циганлији, поред многих наших храбрих војника, славно су пали и наши хероји: капетан Велибор Великић и потпоручник Зоран Продановић. На Ади Циганлији, поред других виших и нижих аустројских официра, пао је и командант 32. пеш. пука, Август Шмит, где је и закопан. Са Адом Циганлијом су аустројски лекари плашили своје војнике симуланте, да ће их послати на Аду Циганлију, ако се још који пут јаве за лекарску помоћ.

Ада Циганлија простире се око 6 км. дужине. Ширина је на најширем делу око 700 м., а на најужем делу око 400 м. Неправилно је обрасла и пошумљена, местимце толико, да је непрегледна и врло тешко пролазна, нарочито у делу према аустријској обали. На страни према нашој обали обрађена је и засејана. При јачој води, ивица Циганлије, изнад аде Заноге, поплављена је за дужину 1—1½ километра.

За везу Аде Циганлије са нашом обалом, постојао је мост на сплавовима, према средини аде. Осим овога 3—4 дереглије, два моторна чамца и десетак обичних чамаца. За везу по фронту и дубини на Ади су прокрчени и местимично насути путеви.

Ширина рукавца између Аде Циганлије и наше обале 150—200 м., а између Аде и непријатељске обале 200—250 м. Ада се јако потпомаже артиљеријском и пешадијском ватром са Бановог и Топчидерског брда. Пред собом има добар фронт за тучење (леви рукавац Саве), који је добро поседнут. Бокови су јој заштићени посадом код карауле Јарца и оном код Чукарице.

Обострана ситуација. На делу фронта, где је вођена борба, наше трупе биле су распоређене овако:

Артиљерија. На Бановом брду била је постављена 4-та брзометна батерија, једно оруђе 7-ме брзометне хаубичке батерије и два дебанжова топа 1-ве позицијске батерије. На топчидерском брду: два топа 3-ће брзометне батерије дунавског артиљеријског пука, два оруђа 7-ме брзометне хаубичке батерије и два дебанжова топа прве позицијске батерије. На западном Калимегдану два топа 3-ће брзометне батерије дунавског артиљ. пука.

Пешадија. У почетку борбе наша пешадија, у јачини два батаљона и једне чете, била је распоређена дуж самог фронта, са малим почесним резервама. Пешадија је била из I и III позива. Велика и Мала Ада биле су у почетку браћене са две чете VII пука, I поз., а доцније биле су појачане.

Непријатељске трупе биле су распоређене овако:

Артиљерија му је била постављена на Бежанијској и Земунској коси, и то: 2 хаубичке 12 см. батерије, 1 мерзерска батерија од 28 см., 2 пољске брзометне батерије и 1 брдска брзометна батерија. Артиљеријско дејство потпомагали су још и 4 монитора, и то: Кереш, Самош, Лајта и Бодрог. Монитори су били наоружани топовима 12 см. и митраљезима.

Пешадија. Колона која је вршила напад бројала је 10 батаљона пешадије.

Наш план и задатак био је одсудна непосредна одбрана положаја и најенергичније спречавање прелаза непријатељу.

Непријатељев план био је да овлада Великом и Малом Адом Циганлијом, а потом, свакако, да пређе и на десну обалу реке Саве и овлада Бановим и Топчидерским брдом, па затим да одатле заузме Београд. Ова намера непријатељева, заузимање Београда, утврђује се и тражењем главног команданта непријатељских трупа око Земуна, генерала Гоље, који ми је, писмом упућеним 9. септембра, тражио да му предам Београд без борбе. Писмо ми је предато на следећи начин:

У 5 часова по подне 9. септембра добио сам телефонски извештај од команданта градске посаде, да од Земуна ка Београду пливи један монитор и једна оклопљена лађица — извидница, са истакнутим белим заставама. Командант ме је питао, да ли да их прими или не. Одговорио сам да их прими као парламентарне, тачно по правилима ратне службе. Лађа и монитор нису ни пристајали уз обалу, већ су, са неколико метара одстојања од обале, бацили једно писмо. На примедбу нашег официра, да парламентар треба да изађе на суво, одговорили су да они немају такво наређење, већ само да предаду писмо и да се одмах врате, не чекајући никакав одговор.

Командант градске посаде питао ме је, шта да ради са писмом. Наредио сам му, да писмо отвори и садржај ми саопшти телефоном, а потом да ми писмо понађе. Писмо је гласило:

«На најстаријег заповједника у Београду.

Да би се град Београд од уништења топовске ватре сачувао, тражи се од Вас да Београд предате.

У том случају имаде најстарији заповједник са својим стожером (штабом), као и са градским заступништвом, на српском пристаништу на Дунаву у Земуну у року од једног сата, најзад до данас шест сати по подне, да се нађе.

Земун, 22. септембра 1914. г.

Његовог Цесарског и Краљевског Апостолског Величанства прави генерал и Заповједник цес. и краљ. чета пред Београдом.

Gustav Goglia, generalmajor.

Оп а с к а: За случај прихвата предаје, нека се на Калимегдану место српског барјака извеси бели барјак.»

На ову и овакву дрскост од стране горе именованог команданта непријатељских трупа код Земуна, генерала Гоље, ја сам, у место сваког одговора, наредио команданту градске посаде, да хаубице из града одмах отворе ватру на монитор и лађицу, који су били донели то писмо, и да их на такав начин поздраве и испрате, што је и извршено.

ТОК БОРБЕ

8. септембра, у 2 часа по подне, један батаљон непријатељске пешадије отпочео је да наступа, у борбеном поретку, са Бежанијске косе у правцу Мале Аде Циганлије. Но, још у почетку развијања, наша артиљерија са Бановог и Топчидерског брда и Калимегдана тукла је снажном ватром непријатеља у његовом наступању, разбила га са фронта и растерала, делом у врбак уз жељезнички насип, а делом ка њиховом војном стрелишту. Овај свој покрет непријатељ је потпомагао и својом артиљеријом са Бежанијске косе.

Пошто је Командант Одсека приметио да непријатељ наваљује да отме Малу Аду, то је наредио да се посада на Малој Ади појача са још једном четом I позива. Непријатељски разбијени делови поново су се уредили и једним делом пришли Малој Ади, где, дочекани нашом снажном пешадијском и митраљеском ватром са Мале Аде, буду поново одбијени са великим губицима. Још су два пут покушавали напад на Малу Аду, али су оба пута прошли онако исто као и у првом нападу. После овога ноћ је прекинула борбу.

Под заклоном ноћи између 8. и 9. септембра, непријатељ је ојачао своје трупе, које су биле поред обале Саве, а према Великој Ади, и ту прикупио већи број чамаца за пребацивање трупа. Пред зору, двома јаким групама од по 20 чамаца, отпочео је једновремено искрцавање својих трупа на западни крај Велике Аде Циганлије, и испод тога за 700—800 метара. Трупе, које су прешле на врху Велике Аде, биле су дочекане нашом ватром са десне обале Саве, од карауле Јарца, и приморане да се спусте мало ниже испод врха Аде. Трупе, које су се пребацивале испод врха Аде, без препрека су искрцане на Аду, јер је на томе простору било подводно земљиште, које наше трупе нису браниле.

За ово време, командант овог, топчидерског, одсека постепено је ојачавао посаду пешадије на Великој Ади Циганлији, и пребацио један део артиљерије са Топчидерског на Баново брдо, да би ојачао дејство артиљерије према врху Аде. У истом времену, непријатељ је обновио напад и на Малу Аду, но је био поново, са великим губитцима по њега, одбијен. Командант обе Аде Циганлије, мајор Светомир Ђукић, налазио се тада на Малој Ади, не познавајући право стање ствари на Великој Ади. Како је, око подне, мајор Мојсиловић, (до тада командант Велике Аде), био рањен, наређено је мајору Ђукићу да дође на Велику Аду и прими команду над свима трупама.

Мајор Ђукић прешао је са Мале на Велику Аду око 2 часа по подне, 9. септембра, и извештен да су се Аустријанци пребацили на узводни крај Велике Аде, кренуо се тамо, са једном четом, да их протера. Услед употребе бомби, и после неколико извршених јуриша, непријатељ је ускоро био потиснут на сами узводни крај Аде.

У то доба, непријатељ је успео да пребаци са Аде Заноге јача одељења на Велику Аду, и то изводно од врха, и на тај начин загрози боку и отступници наших делова, који су били код узводног краја аде. Ситуација је била критична, управо безизлазна. Мајор Ђукић и потпоручник Зоран Продановић били су опкољени, и пошто се нису хтели предати, отпочну се пробијати са револверима у руци, којом приликом потпоручник Продановић, (син бившег министра Јаше Продановића), погине, а мајор Ђукић, кога су једнако позивали на предају, пробије се. Ова појава Аустријанаца поколебала је наше предње делове, и они су се повукли у источну половину Аде, где су се зауставили, утврдили и посели одбранбену линију. Узрок је овоме био тај, што наши истакнути делови нису довољно водили рачуна о својој десној боку, услед чега их је непријатељ изненадио и принудио на повлачење.

Услед овакве ситуације, наредио сам да се, из опште резерве, појача Топчидерски одсек, и по сваку цену непријатељ протера са Велике Аде Циганлије, на којој су тада била наша 2 батаљона пешадије.

Сутра дан, 10. септембра у 10 часова пре подне, непријатељ, који је на Великој Ади Циганлији био у јачини једног пешадијског пука, предузео је напад на нашу посаду, која је бранила задњу половину Аде. Огорчена борба трајала је 2 пуна часа. Непријатељ је прилазио близу наших рововима, али је био дочекиван снажном пешадијском ватром и

бомбама, поред бочне ватре двију чета и једног митраљеза са насипа на десној обали Саве. Збуњен овом бочном ватром, непријатељ се у нареду повукао на северни крај Аде, обрастао шумом, где га је наша артиљерија са Бановог брда засула ватром, услед чега се непријатељ повукао дубље ка северо-западном делу врха Аде.

У 2 часа по подне непријатељ је обновио напад, но са мање енергије, и био је одбијен као и први пут.

Трећи напад непријатељ је покушао у 6 часова по подне, али је и овај био сасвим малаксао, те није ни успео.

После ових неуспелих напада, непријатељ је, око 8 часова у вече, покушао да појача своје делове на Ади пребацивањем свежих трупа на Велику Аду, и да са овим новим трупама поново предузме напад, али је у овоме бло откривен рефлектором са Бановог брда и, обасут артиљеријском и пешадијском ватром, био принуђен да одустане од даљих покушаја.

После свију ових неуспелих напада и великих губитака, које је претрпео, непријатељ је, ноћу између 10.—11. септембра, отпочео повлачити се са Велике Аде Циганлије на своју страну. Овога дана, 11. септембра по подне, наше трупе поново су заузеле целу Аду и поселе је. Тако је генерал Гоља праведно кажњен за своју обест и охолост, кад је тражио да му Београд предам без борбе. Доцније, после неколико дана (14-ог септембра) када су моје трупе прешле преко Саве, потукле аустро-мађарске трупе и заузеле Земун, генерал Гоља је, од стране свога главнокомандујућег, смењен са положаја као неспособан, чиме је завршио своју каријеру у рату.

Од наше стране, од официра погинуо је у овој борби потпоручник Зоран Продановић и рањен мајор Добривоје Мојсиловић, са још неколико нижих официра. Подофицира и војника избачено је из строја 274.

Од стране непријатеља погинули су на Ади, где су и закопани, пуковник Август Шмит, командант 32. пука, мајор Густав Брестовски, командант батаљона, поручник Деметер Шандор и још један виши и два нижа официра из 1-ве ландверске регименте. Непријатељевих војника, које мртвих, које рањених, рачуна се на 1000.

Приликом борбе на Ади Циганлији, 9-ог септембра, нађена је код погинулог аустријског поручника, Деметра Шандора, наредба главног команданта аустријских трупа код Земуна, генерал-мајора Густава Гоље, коју због њене карактеричности доносим у целини:

«1. — Оријентација о непријатељу. — Српске трупе су у стању растројства. Због усиљених маршева, који су данима трајали, преморени, услед оскудице у муницији и услед оскудне исхране, српске трупе нису више ни за какву акцију. Оне су се на западу Србије повукле у унутрашњост испред силног удара наше војске; ово повлачење се местимично претворило у бегство. На целој граници на Дунаву, од Београда до Оршаве, непријатељ нема испред нас истурено више од једног пешадијског пука, са малим бројем топова, јер је све остало морало бити повучено у унутрашњост земље, да би је одбранили од снажних удара наших борбених редова, са којима се раме уз раме бори и наш отресити III позив.

Наш одред биће још данас појачан тешком артиљеријом. Очекујем поуздано од потчињених ми трупа да ће своју дужност вршити до крајњих граница. Исто тако као што ћу умети да ценим и наградим сваки успешни рад, исто тако бићу непопустљив према онима, који своју дужност не врше најсавесније. Кукавичлук ће бити кажњен смрћу. Ово саопштити свима трупама.

2. — Наредба за официре и подофицире. — Догађаји последњих дана показали су, да официри и подофицири нису били свагда на своме месту, и ако су се, ово нарочито наглашавујем, појединци својом способношћу били истакли.

Најстрожије забрањујем, ни на чему не засновану, малодушност. Осим неколико комита, који имају, како изгледа, и једно митралеско оделење, нема других непријатељских трупа на нашем земљишту (Мала Ада); па ипак јуче нису била у стању поједина оделења стрелачког строја да се пробију, само зато што водници нису добро своје воде водили. Сви команданти морају импонирати потчињеним својом енергијом и да служе трупама као светао пример. Такве команданте треба одмах предложити за одликовање од стране Његовог Величанства.

Нарочито штетно утиче кад официри показују малодушност у раду и говору. Такви официри одмах да ми се за казну доставе.

Оделења редовно не знају имена својих команданата, исто тако мало знају и место где се налазе њихови непосредно претпостављени. Скоро никад нису упознати са ситуацијом: шта се налази десно, шта лево, шта испред, а шта позади њих. То проузрокује панике. Понајчешће бивају сопствене трупе сматране за непријатељске и на њих се отвара ватра. Најстрожије ћу казнити команданте, ако се ти недостатци одмах не отклоне.

Саопштити свима официрима и подофицирима, и поткрепити подесном речју.

Гоља, генерал-мајор.»

Ова наредба представља генерал Гољу као недораслог ситуацији и крајње неспособног за оцену противника и вођење трупа. Наредба кипти неистином о ерпској војсци, у провидној намери да подигне опали морал код својих трупа. Ова наредба није помогла ни њему, ни његовим трупама, које су у борби око заузимања Аде Цигалије претрпеле пораз, као што је то, из напред изнесеног, познато. Рђавим је путем генерал Гоља пошао, па је и настрадао. Неистинама и обманама овакве врсте не постиже се никакво добро, већ зло, јер кад војници уђу у борбу, па виде да код непријатеља није онакво стање, каквим га командант у својој наредби представља, онда они стичу уверење да их командант нарочито обмањује и тада такве наредбе дају негативан резултат. Војнику треба рећи истину, и позвати га да врши своју дужност према земљи и отаџбини. Генерал Гоља је веран следбеник традиционалне аустро-маџарске политике, која се од увек састојала у томе, да обмањује и vara народе своје монархије, рачунајући да ће на тај начин спасти комгломерат народности своје државе од распадања.

Hosanna Sine Davidov!

I.

Hosanna sine Davidov, jer Ti se rodi! Izmedju silnih, Ti, najsilniji, jer nitko nije dostojanstva čovjeka tako visoko uzdigao kao Ti.

U antropomorfizmu začetnika i uzročnika svega Ti si najkonzekventniji, Ti si pošao najdalje. Jer dok se legislator Mojsije zadovoljuje titulom posrednika izmedju gnjevnog Jehove i izabranog naroda, i dok Muhamed ispovijeda: «Jedan je Bog, a ja sam njegov prorok», — Ti si svijetu, životu i smrti u lice smjelo doviknuo: Ja sam sin Boga živoga, Ja sam Bog!

Svi velikani duha i volje kao što prije, tako i poslije Tebe samo su patuljci prema Tebi — svi su farizeji, jer su se svi trsili, da svoje misli, svoje osjećaje prikažu kao nešto objektivna, kao nešto, što postoji izvan njih. I oni su se nemoćno praćkali dokazivajući to i sebi i ostalom čovječanstvu.

Ti si jedini imao smjelosti i iskrenosti ustvrditi: Ja sam istina; Ja sa svim svojim porocima i vrlinama; Ja čitav, ne samo dušom, nego i tijelom — Ja sam Bog... Moji atributi su atributi Boga!

I Ti to nijesi dokazivao. Kakve Platonove Ideje! Kakav «cogito, ergo sum»! Kakve «monade»! Kakav «Ding an sich»! Čemu sva ta cirkulovicijska rabota nemoćnog razuma? Ništa od svega toga; ta Ti si netto — bez korekture — prihvatio naivnu metafiziku zakonodavca Mojsije. Ništa od svega toga; kakav objektivni razum! Ne, nego Ja, Ja i samo Ja!

Ja t. j. Moja volja!

I oborio si u prah drvene bogove i zlatnu telad; ublažio Jehovu i učinio poniznim svojim vazalima i Olimp, i Ptaha i Ozirisa, i Ormuzda i Arimana, a Buda i Konfucius Ti sa strahopoćtanjem skutove haljina nose.

Stvorio si najuzvišeniju, nepokolebivu Vjeru samo zbog toga, jer si imao božanski nepokolebivu vjeru u sebe! I vrijeme i smrt Te ne okrnjiše. Razorio si antiku i iz kamenja razvalina njezinih sazdao si u vjekovima nevidjenu — onu, koja se danas u objesti razara — Evropu.

Hosanna Sine Davidov! Jer lako je biti Bogom Azije, Afrike i Polinezije — Hosanna, Nedostizivi, jer Ti si Bog Bijele Puti! I jednako je smiješno i dokazivati Te iobarati paučinom logike, jer Tebe kao i Prometeja nije svjetlo donijelo na svijet, nego ste vi svojom voljom i vjerom u sebe donijeli čovječanstvu svjetlo. Samo voljom i vjerom u sebe kidaju se lanci mraka i postiže se sloboda!

Da, amfibi, samo voljom i vjerom u sebe!!

II.

Hosanna Sine Davidov! Čovječanstvo te je očekivalo s uzdahom nestrpljivosti i Stari Zavjet je samo priprava za Tvoj doček, tmica kroz koju otkada do kada prodiru glasovi vapijućih u pustinji Izaije, Jeremije, Ezekijela, Jone i Ivana Krstitelja. I Ti dodje i donese Novi Zavjet!

Naš je Stari Zavjet takodjer istekao. Nas takodjer navještahu u tmici smradnog horizonta, punog ropske puzavosti, sićušnog egoizma, zločinačke bratoubilačke borbe i besmislenih negacija. Navještahu nas oni veći rase naše, počevši od dalmatinskih pjesnika vile Slovinkinje, s Gundulićem i Kačićem-Miošićem na čelu, pa do Vitezovića, Dositeja, Vodnika, Gaja, Račkog, Nje-

guša, knjaza Mihajla i Strossmayera. Posljednji nam poli glave jordanskom vedom krštenja. I tako se još jednom obistinila ona: U početku bje riječ, i riječ bi djelom. Došao je Novi Zavjet: iza proroka riječima, Obećani djelima.

Što još čekate slijepci? Zar hoćete, da i vas vjetar života razaspe na sve četiri strane svijeta poput onih, koji se još uvijek ne dočekaše Mesije? Zar ne vidite djelo, zar ne vidite čudo, kako se s 5 riba i 2 hljeba hrani 5000 ljudi, zar ne vidite trnovu krunu i tragove rana na rukama, nogama i grudi? Ne vidite li kataklizma, koji prati Njegovu smrt i uskrsnuće? Zar ne osjećate Onoga, koji je ne protusloveci Sebi rekao: «Ljubi bližnjeg svoga kao samoga sebe» i: «Ne mir, nego mač doneo sam Ja na zemlju!»

Što još čekate sjedeći u zavjetrini, ideolozi knedla i bulke? U današnjem sukobu dvaju principa: individualnosti s ove, kolektivizma s one strane, u titanskoj borbi dvaju mentaliteta: «vivre et laisser vivre» s jedne strane, i «veća riba jede manju» s druge, u borbi o biti i ne biti naše rase, vi sjedite s računicom 1. razreda pučkih škola u rukama i opetujući jedanputjedan divite se svojoj mudrosti.

Hosanna Sine Davidov, jer, premda si propovijedao ljubav, nijesi se ipak ustručavao konopom istjerati iz hrama Božjega razne trgovce i prodavače starih moneta! Hosanna, Učitelju, jer, premda je neograničeno milosrdje Tvoje, ipak se nijesi žacao, da zajašiš na magarca na dan svog svečanog dolaska u Jerusalem.

III.

Hosanna, Sine Davidov, jer Te raspeše i ubiše misleći, da će Te time uništiti. Ha, lude, koji ne znaju, da treba biti raspet, ako hoćeš u slavi uskrsnuti!

I nas su raspeli i ubili: I ne bi dosta starih grobnica, ne bi dosta albanske Golgote — hoće, da nas baš dotuku. No, ha, ha, ha, smiju im se i svježe kosti Kajmakčalana i Dobrudže! A njih groza hvata... Urotiše se protiv nas, kaošto nekad protiv Sina tesarova i Njegovih ribara svi silni ovog svijeta: farizeji i književnici, pod vodstvom Kajfe, a kumuje im i sam cesar. Dotucite nas, vičemo im, a njih ipak užas hvata. I tuže se, da smo stoglava hidra: «istrijevismo ih, kažu, kod kuće, a njima opet u Solunu poraste glava; istrijevimo li ih i tamo, eto ti Odesa.»

Ha, ha, ha, smijemo se mi — ne smijehom kralja Leara, ne onim Rigoletta i ne Mefistofelovim, nego krvavim i da zubi pucaju: «Da, podjosmo u Dobrudžu s jednom divizijom i opet prinijesmo od svojih glava hekatombu». Pohvastaste se, da ste nas uništili, a mi vam već nakon mjesec dana odgovorismo s korpusom. Ha, ha, ha! Trijebite nas, ne bismo li vam na proljeće odgovorili armijom! Ha, ha, lude, koji zaboravljate, da je vojnik, koji je posljednji kopljem probo grud Njegovu, postao Njegovim prvim vjernikom.»

No vi i sami ne vjerujete, da nas se može uništiti, vi i sami vidjate, da to nema smisla, jer znate, da iza Njega slijedi čitava plejada martira, koji će svojom vjerom inficirati ne samo one naše slabiće, nego i vas same.

No nije nam do smijeha! Zar se možemo smijati, dok nas je demonski Gesler prisilio, da s glave djece svoje, braće svoje, otaca, majki, ljuba i sestara svojih skidamo jabuku. Da, da, srca pucaju od boli, kosti se krše,

prosiplju se mozgovu, jao, pars melior nostrum prinosi se Molohu na žrtvu, ma eppur si muove...

Vilim je Tell znao skinuti jabuku s glave sina svog, al nije promašio ni glave Geslerove, kad je za to došlo vrijeme!!

IV.

Hosanna, Sine Davidov! Jer Ti si prvi navijestio svijetu na oko paradoksalnu istinu, da je $3 \times 1 = 1$ — Hosanna, Rabbi, jer mi to takodjer propovijedamo i u život provodimo!

Hosanna, Sine Josipov, Jer Ti si naučio prezrene i malene ovoga svijeta uvažavati svoje čovječje dostojanstvo, jer Ti si pokazao, kako se čovjek mora za nj boriti:

Samo voljom i vjerom u sebe!!!

Jer bez vjere u sebe može se samo razarati, i to ne toliko svoju okolicu, koliko sebe samoga.

Da si nam zdravo, Petre, sine Karadjordjev! Jer i Ti si okupio oko sebe malene i prezrene. Sakupi one koje svijet nazivlje čobanima, svinjarima, ušivcima i «schiavima». Pod Tvoje okrilje jate se i oni, koje Nijemac u svojoj bahatosti nazva «jednomilijunskim narodom». Sabrasmo se, da se borimo za čovječje dostojanstvo, ne samo protiv svojih ugnjetavača, nego i protiv sebe samih t. j. protiv sve svoje dosadašnje sićušnosti, plazavosti i podlosti, jer u prvom redu u nama leži razlog našeg zla i naših nedaća. Neizbrisivim slovima krvi, znoja, suza i molitava zapisasmo na svoj štit ime Slobode i vraćamo se kući jedino: «Aut hoc, aut in hoc!» Mi zidjemo Skadar. Ne sazidasmo ga, ne bude li Gojkovica uzidana! — takva je od vajkada volja sudbine. No ne zaboravljajte, kako je narodna pjesma ovjekovječila ulogu Vukašina i Uglješe i njihovih žena!

Hosanna, Sine Davidov, jer i mi s Tobom kažemo: «I Ti si, Petre, stijena, i na toj stijeni sazdat ću crkvu Svoju, i vrata paklena ne će je razoriti!»

Odesa, 25./XII. 1916.

Milan Banić.

ПОЗДРАВ СРБИЈИ.

И сама смрт је немоћна да стипа бол који иде кроз тело и кости, бол носи ваздух, и ветар и киша, бол очајања и бол без милости.

А ипак руке наше мушки косе, на мачу још се дижемо сред клања, још чела наша поносито носе штит безумнога самопоуздања.

Кроз свежи мирис крвавога бола на васкрсења имена нам звоне, и у прабини скрханих престола краљеви још смо од којих се клоне.

О, земљо наша, ти која нас амо посла у славу и јунаштво, смемо право у очи да те погледамо, по стоти пут је како умиремо.

Ми смо ти свесни, знамо куд идемо, земљо, скривена сва у црне звуке, ка твоме срцу док пружамо немо своје блатаве и крваве руке.

Невесте наше, јавиће вам хрти да неће доћи искићени свати, још једном ћемо, ко девери смрти, јуначке своје косе разиграти.

Јер док клечећи наше мајке моле и љубе Христа у побожној свити, и цела земља скрива се у боле, наше ће груди ропач испунити.

Младости наша, још један пут распи
цветове крви и заноса врући,
и само сунце, кад хтедне да заспи,
крај нас ће младих лећи умирући.

Ал' кад се сутра подигне у сјају,
противници ће дрхтати од плача,
кад на његовом лицу угледају
одблесак крвав нашег сјајног мача.

Божидар Пурић.

Jaslice.

Tretjikat samevajo jaslice v kotu
in v hiši ni ne prazničnega razpolo-
ženja, ne tihe zadovoljnosti, ki je
prejšnja leta vedno spremljevala ta
veliki slovenski praznik. Jagneta se
pasejo po zelenom mahu, pastirčki v
pisanih oblekah hitijo z darovi proti
hlevu, v ozadju se leskeče mesto betle-
hensko z modrimi, rudečimi in zele-
nimi okni, vse kot poprej, toda v izbi
je molk, tesnoba in praznoba, kot po
pogrebu. Mrak leze, čez oglata okna
ter zalije s svojo otožnostjo tihi pro-
stor. Gospodinja sedi sredi izbe, po-
greznjena v žalostne spomine, hči ima
solze v očeh. Druga leta je bilo mnogo
dela v kuhinji in vsa hiša je dišala
po kolačih in poticah. Gospodar je
hodil s svečanim obrazom gori in doli,
starejši sin je napravil jaslice. Proti
večeru so zazvonile sani na dvorišču;
pripeljal se je sin — študent iz mesta.
Sedaj ni nobenega več. Šli so na
vojno in Bog ve, ali so živi, ali mrtvi.

Že tretjikat prijezdijo sv. Trije
Kralji iz daljnih jutrovih dežel v
slovensko izbo in ne najdejo sprejema,
kakoršnega so bili vselej vajeni. Kralj
Gašpar vstavi svojega velbloda pred
nižkim hlevom, za njim kraljeva mu-
tovariša Miha i Baltazar. Črni za-
morčki drže z bogatim tovorom sto-
vorjene velblode na povodu pred betle-
henskim hlevom, a kraljeva trojica se
neodločno ozira in ne razjaše. Kot
bi se med seboj spraševala: «Kaj je
res danes naš dan?» Toda rumena
zvezda - repatica visi nad hlevom
in vsak dvom je odevč. Vaš dan je,
o sv. Trije Kralji, toda vaš dan je prav
tako žalosten, kot vsi drugi dnevi,
kot ves čas, v katerem živimo. In od
stropa deli se ziblje na tenki, komaj
vidni žici angelj-oznanjevalec z
veselim napisom na traku med raz-
prostrtima rokama: Slava Bogu na
višavah in mir ljudem na zemlji...

Samevajo jaslice pri nas doma, a
naša sreca so samotna, kot niso bila
nikoli poprej. Prenesli smo mnogo
gorja in britkosti. Nove izkušnje so
razbistrile kalno strugo naših teženj
in stremljenj: sedaj vemo, da je edino
na svetu, vredno trpljenja in žrtve,
naš dom. Tretje krvavo leto koraka v
svet; postali smo starejši, bolj modri,
bolj izkušeni, toda ljubezen do naše
domovine, do našega naroda in njego-
vih običajev je ostala neizpreme-
njena, ostala je mlada, otroška in
poštena. Naučili smo se, ceniti svoje
in v perspektivi silne daljave časa in
prostora se nam zdi vsa naša lepa
domovina kot betlehemske jaslice...
in mi romamo in romamo po vseh
mogočih potih in stezah, pa ne pri-
demo do njih...

Jaslice... Kateri Slovenec ni z
otožnostjo pomislil nanje o svetotajnem
božičnem času? Doma jih imajo. Toda
tudi doma je žalostno, kot pri nas.
«Že tretji sveti večer ga ni doma», je
pripomnil ta ali oni, in vsi so umolk-
nili, kot da čujejo frfotanje perotij
angelja smrti nad sabo... Naše misli,
naše želje, naše hrepenenje je bilo z

njimi. Naše domotožje je bilo pri njih
in domotožje onih, ki jih nikoli več
ne bo nazaj. Prihitela je iz daljnih
dalj k skromnim jaslicam velika, prej
neznana ljubezen do vsega, kar je naše,
prerajena v trpljenju in britkosti.

S tihe žalostjo so obhajali sveti
večer doma in tudi mi smo ga obha-
jali s tiho žalostjo. Polnočno zvo-
nenje se je razlegalo po snežnih po-
ljanah slovenske zemlje, a do nas ni
bilo glasu. Po gričih so zagorele baklje,
ter vodile majhne gruče žen in otrok
proti božjemu hramu. In tam je za-
pel duhovnik s svečanim licem in
razprostrtimi rokama: «Slava Bogu na
višavah in mir ljudem na zemlji, ki
so dobre volje...» In zaplakal je
menda sleherni v cerkvi.

Moj bog, kaj bo še kedaj mir
ljudem na zemlji, kaj bomo še kedaj
dobre volje sredi naših poljan? Že
tretjič je prišel sv. Štefan ter našel
prazne steklenice in prazne čaše. Nje-
govi prijatelji, veseli Kranjci, pa so
se razšli in raztepli na vse strani.
Mnogih nikoli več ne bo nazaj.

Samevajo jaslice; rumena zvezda
se blišči nad hlevom, kjer se je ro-
dilo Dete, od stropa doli visi na tenki,
komaj vidni žici angelj-oznanjevalec...
Naše vroče želje, naši nežni spomini
se gnatejo kroz njih, kot bučele krog
panja. Toda iz temnih tajn onstran-
stev so uprte osteklenele oči vanje,
oči z izrazom brezupa in neutješljivega
domotožja: to so oči onih, ki jih ni-
koli več ne bo nazaj.

— a —

Веходъ новаго солнца.

Я помню тотъ вечеръ... Я сто-
ялъ на берегу Дуная.

По ту сторону рѣки такъ близко...
и все же такъ далеко еще...
была Сербія.

Распятая.

Стражкою изъ наемныхъ предателей
охраняемая.

...И казалось, что вѣчно «тихий
и красивый» Дунай, биясь мощными
волнами о гранитныя скалы Желѣз-
ныхъ Ворота, сердито и жалобно
ревѣлъ... Слово носимыя Дунаемъ
воды Словини, Хорватии, Боснии и
Сербии, таинственнымъ шопотомъ сво-
ихъ волнъ, печальную участь земель
вспоминаая... пѣли прощальную, ко-
лыбельную пѣнь скорби уснувшимъ
берегамъ Сербии.

...Туть, раздвинувъ оковы желѣз-
ныхъ воротъ, Дунай отдѣляется отъ
береговъ Сербии и, могучий... съ
царственной величавостью, несетъ въ
безбрежную даль свои воды... воды
попыны теперь предсмертныхъ, ему
одному вѣдомыхъ, тайнъ, пригово-
ренной къ смерти расы...

На Западѣ угасало солнце...
И кровавымъ заревомъ обливая мок-
рыя, осеннія облака... оно тонуло
въ гигантскомъ сочетаніи красно-сине-
бѣлаго цвѣтовъ...

И солнце, прощаясь съ небесами
Сербии, окутывало Могилу Народа
въ кровавыя лохмотья облаковъ...
въ порванное національное знамя
наше...

Солнце зашло. Темнѣло.

Сквозь вечернія сумерки, тамъ
вдали... прорывались очертанія серб-
скихъ горъ.

И какъ окаменѣлыя вздохи...
скорбной народной груди... какъ
окаменѣлыя Богу съ мольбою про-
стирающіяся руки... какъ оборван-

ные на полемовѣ проклятыя небе-
самъ... горы повисли въ вечернихъ
сумеркахъ.

И мысль, какъ блуждающій по
кладбищу въ темную ночь вопль сироты—
плыла надъ могилой Родины...
И, утоная въ грезахъ, сверкающихъ
свѣтлыми искрами изъ оковъ народ-
ныхъ, она дробилась въ живыя вос-
поминанія былаго величія Сербии...
Словинии... Хорватии...

...Да, неподобна была Сербія,
когда въ лунную лѣтнюю ночь, въ
дубравахъ ея струились звуки пасту-
шеской свирѣли... когда восходъ
солнца Словинии оглашался взрывомъ
пѣвни веселыхъ Словинокъ:

«Otok bleški, kinč nebeški, kranj-
ske zemlje, Ti!»

...когда въ знойный полдень юга,
у холодныхъ источниковъ горнаго
Велебита, раздавался беззаботный
смѣхъ шаловливыхъ хорватскихъ па-
стухъ... когда въ осенній, зимній
вечера въ каждой сербской хатѣ
звенѣли гусли, вылившія на струнахъ
своихъ безподобный въ исторіи миро-
вой литературы сербскій національный
эпосъ...

Могуча... сильна была Сербія,
когда съ Дрины громъ мѣдной трубы
непобѣдимыхъ сербскихъ полковъ по-
трясалъ оковы Югославии...

Такой Сербии больше нѣтъ...

Горныя вершины Триглава, Веле-
бита и Шара согнули свои сѣдья
головы и въ глубокомъ безмолвіи...
роняють горькія слезы въ бездонныя
пропасти своихъ ущелий...

Рыдая подъ покровомъ снѣговъ...
хранять горы Завѣты наши... Жертвы
наши... похороненную Жизнь нашу...
— залогъ Воскресенія — Трѣдиннаго
народа...

И въ эту Великую Ночь, тихими
вздохами вѣтеръ завывая— сметаешь
снѣгъ съ кровлю убрызганныхъ на-
шихъ скалъ и, при свѣтѣ восходящей
Звѣзды Жизни, я вѣрю, Ангелы
славословляя въ «человѣцахъ миръ
и благоволеніе», узрять въ этихъ
брызгахъ нашей жертвенной крови—
Скрижали завѣтовъ нашихъ... и
сквозь Смерть къ Великой, Объеди-
ненной Жизни восходящая на мѣсто
Сербии Югославии на флейтѣ изъ ко-
стей сыновъ своихъ—будетъ привѣт-
ствовать Рождающагося Бога.

Г. Х. Георгиевичъ.

Božič 1916.

Hudournik solzá in krvi
je opustošil njive našega blagostanja.
Beglá misel drhti
nad njimi, sanja
in plaka.

Iz pogubonosnega oblaka
sikajo, kot razjarjeni modrasi,
nove, strupene strele.

V kaos požrtvovalnosti, samozatajevanja,
trpljenja in nasilja,
v brezdná neispolnjivih stremljenj in
nedosežnega cilja
se pogrezajo stari pojmi in časi.

Pesmi so onemele
in rožljanje orožja gluši gorjé
ogromno, vseplošno, vseobsegajoče.
Prestreljeno srcé
pevca lepote, ljubezni in luči
se zvija v krčih, trpi, se muči,
a odpuščati ne more in noče.
Nebesa se solže, pekel krohoče
in lice svetá je izpačeno od grimas,
ki jih reže bolečina.
V to temno dobo, v ta krvavi čas
nam pošilja svojega Sina
nebeški Oče.

— a —

БЕОГРАДУ*)

Пред твојим стадох величајним
гробом,
Где гнев и сузе дивље коло воде.
Опрости томе, који, рођен робом,
Приступа к таквој светињи слободе!

Ја славим тебе, мили, бели граде,
За сваки час, што слободан сам
био,
За сваки тренут гордости и наде,
За златни сан, што до неба се вео.

Ти беше за нас врелом поуздања,
Живота дахом, обновљена местом:
Над облак смела летела ми сања
И рат ти беше криком, грожња
гестом.

А сад си пао, ко што пада летом
У силној бури храст на врху горе;
Ко млађан јунак у заносу светом:
Кад рука клоне, очи још се боре.

И ма да лице смрт и пожар крије,
Но смелу душу душман ти не уби;
Још силно срце под пепелом бије,
Што тако зна, да мрзи и да љуби.

И мртвог тебе још се врази плаше,
На светом гробљу колени им клеца;
Јер к теби хрле живе наде наше,
Над тобом душа од усхита јеца.

Добростив прими сузу, што ти
шале
Из ропства ропски син, и знај:
док стење
На крету тело и док деле хаље,
Да овде вера види васкрсење.

Звонимир Шврљуга.

Наше надање**).

Моје побратиму потпуковнику Србу.

Већ је година дана како су се
прва српска одељења искрцала на
Крфу. У исто време а и још раније
по Европи се растурише мале групе
југословенских избеглица тражећи
уочишта. Стигоше до Париза, Лон-
дона, Женеве, Рима и Одесе. Неки
од њих укрчаше се за Америку. Ове
колоније, растурене по свету, сачи-
њавају највреднија средишта свога па-
триотизма. И док њихова поробљена
браћа ћутећи чекају, тамо доле, блиско
ослобођење, они прокламују, у лице
противнику, једнодушност њихове сна-

*) Ова је песма зачета почетком
октобра 1915., кад су новине донеле по-
дробне вести о паду Београда и о бес-
примерној и јуначкој одбрани његовој.
Сећам се свега, као да је данас. Ја сам
седео у писарни спахилука, где сам
тада живео као заробљеник. Изненада
је дошао унутра прости, брадати и до-
бродушни руски сељак. Видело се на
њему, да је силно узрујан. — Ах, ју-
наци Срби, — почео је да говори зади-
пући се од ганућа, — ах, проклети
Немци! Како се Срби боре! Тако ми
бога, човеку се коса на глави диже и
плакати се хоће, кад читаш... У тим
речима није било ништа особито, но ја
сам ненадао осетио, како се и на мо-
јој глави почима дизати коса од неког
заносног ужаса, како се и у мојим очи-
ма завртеле сузе. Нисам се могао уздр-
жати, па сам побегао напоље... Нека
читаоци себи представе јесењи дан на
хладном Северу; мрачно небо, које при-
тиште земљу; бесконачну, путљиву
алеју; срце, које се цепа од жалости и
дршће од заноса; човека, који бежи и
плаче...

**.) Госп. Du Bochet, Француз из Ло-
зане у Швицарској, дописник је парис-
ског листа "Petit Parisien" и женевског
"Journal de Genève". Цијело вријеме овог
рата провео је у Србији и прошао је за-
једно са Србима Албанију при одсту-
пању. Необично љуби наш народ и по-
знаје у танчине наш национални про-
блем.

ге и веру у триумф старог идеала. Заузеће Битоља је већ прва потврда њиховог очекивања.

Никада народ није познао трагичнију судбину. Зар толико векова упорних напора и непрекидне борбе, увек преварених надања, мучења мучком подношених и жртава, да би се дотле дошло! Србија би, заиста, имала права да завиди патњама Пољака, као и ужасној али пролазној несрећи Белгије.

А ипак, никада национална идеја није била јачом, никада се у свету није појавила светлијом и поноситијом. Ојачала је у борби. И као што се Нова Србија родила у крви проливеној на Косову, исто ће тако, из садашњих мука изнићи народно уједињење свих Срба, Хрвата и Словенаца. Ново доба јунаштва је отпочело. У колико се више препрека издиже, у толико се корито сужава и река снажније стропоштава ка равници.

Јер Србија, као Пијемонт будуће Југославије — зар ова два имена не означавају исту идеју, прво у њеном принципу, друго у њеном остварењу? — она је у ствари природна потреба, једна биолошка фаталност. Нераздељиви део опште еволуције. Насиље и дипломатија могу одложити њено проширење и потпуно развиће, али никада неће задржати, као што се не уставља жито које из земље расте. У пресахтој земљи старе Европе зрно је ухватило корена. Ускоро ће се зелене стабљичице издигнути и начиниће један велики и лепи филм.

Нова држава уједињених Југословена имаће да испуни у свету своју мисију, своју добро одређену улогу. Препативши и сувише од туђе превласти да би имао освајачких намера, шта више сачувавши недрнутим смисао свога сељачког порекла, дух својих традиција и установа, оставши увек младим, свежим и здравим, југословенски народ има све услове за развиће једне у исто време оригиналне и јаке културе. Самим својим географским положајем, између већ зрелих цивилизација Запада, Русије, Германија, одговарајућих балканских народности и Истока, уједињени Срби, Хрвати и Словенци могу да одиграју у Европи јединствену улогу и да постану главни чинилац политичке, економске и моралне равнотеже. Престављајући крајњу словенску предстражу на западу, лемећи за време два века турску навалу, Србија је заједно са суседним југословенским сестрама великом борбом задобила своје место међу државама западне Европе. У осталом, зар те земље, својим витешким традицијама, својим демократским и националним идеалима, не припадају већ западу Средоземног мора? То је управо и била дипломатска погрешка, једна од оних, коју данас тако скупо испаштамо, што се увек желело свести Србију на улогу балканске и источне силе. Једино је Наполеон схватио, какве би вредности била за ред и равнотежу једна југословенска држава, солидно учвршћена на Јадранском мору. И то неће бити једино начело Наполеонове политике, коме ће савезници морати прибећи у моменту крајњих решавања.

Давши сто пута, кроз векове, доказ своје необичне живости, носећи у самом себи сва обећања велике и лепе будућности, имајући већ одређено место у Новој Европи, која се спрема, југословенски народ има право и дужност да се нада. И када

време остварења буде дошло, све прошле несреће, све патње које данас подноси, изгледаће му као неизбежно и може бити потребно челичење, као најбоља залога будуће среће, као извор одушевљења и лепоте.

Paul Du Bochet.

Dve posete.

I

Pored obilaska bolnica i upoznavanja sa bolnim i ranjenim dobrovoljcima general nije propustio slučaj da obidje i srpsku decu, koja su došla iz Rumunije i predata brigama dobrih Rusa.

Jedno veče ja saopćim generalu, da sam išao na Andrejevski Liman (12 km.), da sam tamo vidio 164 muške i ženske srpske dece iz raznih krajeva Srbije, bez oca i majke, i da su ona smeštena u jednoj vrlo čistoj zgradi preko puta limanskog kupatila.

— Budi spreman sutra u 11 časova pre podne da ideš sa mnom, da i ja vidim tu decu, reče kratko general.

Deca behu poredana po hodnicima i glavnim, dosta prostranim sobama, kada mi dodjismo i udjismo u zgradu.

Pogledah na grupe siročadi od 3 do 17 godina. Nisu znali po imenu ko je došao u pohode, ali su poznali srpske uniforme. To je bilo dosta, pa da se vidi, kako im lica zasijaše nekom neiskazanom radošću, kako zasvetlucaše njihove male očice, kako se kod nekih odraslijih zakotrljaše suze niz obraščice, kad se uveriše da smo mi Srbi. A i nama, toga momenta nije bilo lako. I nas poduzeše neki čudni osećaji, jer smo videli da je svako od te siročadi htelo, svim svojim bićem, da nam uputi, ali nije smelo, po hiljadu pitanja protkanih nekim osobitim bolom i čežnjom... za čim? — oni sami ne bi umeli kazati, a i mi nismo bili kadri ni da ih pitamo, ni da im odgovorimo — za što —? samo nam se sve kazivalo.

Oslovljeni od naše strane, deca se oslobodiše i razvedriše. Počeše se umiljavati i maziti kao mačići; lepo se videlo, da se svakom od siročadi činilo, da mu je došao neki bliski, mili i dragi rod. Jadna deco, teška tudjino!...

General hodaše medju njima i po neki put okretaše glavu, da mu deca ne vide suze, jer ih ne bi razumela. Očinski osećaji, zla sudbina srpske nejaci i srpskog plemena savladjivahu mrkog i prekog generala.

Pri polasku našem deca nam otpevaše srpsku himnu, pa, još daleko putem, uz brektanje automobila, čujasmo kako se hore dečiji glasići: živel! živel!... I, tek što pomislismo: deca su pod krilom majke Rusije, zabruja jedna strašna nota: Mi smo bez otadžbine!...

II

U bolnici Sojuza Gorodov beše do 150 ranjenih srpskih dobrovoljaca, došavših skoro iz Dobrudže. Neki behu već ozdravili i šetahu se po bašti sa zavojima. Izmedju njih beše i narednik G., komandir mitraljeza. Kuršum beše mu prošao grud. Beše to vitak i visok Ličaniin, kao bor. Zastadoh i oslovih ga. — Poče mi pričati «bitke ljute, muke svakojake».

Želeći doznati kako su se vojnici — dobrovoljci ponašali prema svojim starešinama u samoj borbi upitam narednika:

— Ko ti je bio komandant puka?

— Potpukovnik g. Petar R. ...

— Ama, čujem da nije bio ni valjan ni dobar starešina. Kaži mi pravo, vere ti?

— O nemojte gospodine doktore tako! Tako mi Boga, da mi gospodin Pera sada kaže da bugarski top zapušim rukom, ja bih to učinio!...

U licu pomodre. Videh da mu je krivo bilo za moje pitanje i što ima ljudi, koji mogu rdjavo da misle o njegovom komandantu; poznadoh da on poveri iskreno i pošteno.

— Od čoveka sa prostreljenim grudima dosta je rečeno, pomislih u sebi i okrenuh razgovor na drugu stranu.

U to doba dodje u istu bolnicu general Živković. Uprava Bolnice sreće ga, jer se čulo već, da je došao «Srpski željezni general». Da ne bi obilazio sve lokale prostrane bolnice, sve lakše ranjene okupiše u jednoj povećoj sobi. Beše ih se okupilo oko stotina, a ostali teže ranjeni behu po sobama.

Prikupiše se i Rusi, i ranjeni, i sestre i doktori, ljubopitni šta će general da govori sa Srbima. General udje medju vojnike, a oni, u bolesničkim ogrtačima i zavojima, uprlji oči u njega i ne trepću.

— Pomozi Bog, junaci!

— Bog-ti-po-mo-go!..., poduhvaćtiše ranjeni takvom silinom, da se prozori zatresoše, a zgrada bolnička, rekao bih, hoćаше da prsne od siline zvuka. Preko 20 godina slušam otpozdrave vojnika, ali takvog muškog, složnog, zaduševno — iskrenog «Bog ti pomogo» nikad nisam čuo.

Rusi se pogledaše izmedju sebe i počеше mahati glavama. Činjaše im se, da i oni u tom otpozdravu osetiše i fizičku i moralnu snagu srpskog vojnika.

«Ей Богу молодцы!» govorahu oni, prateći svaki pokret generala sa divljenjem, kako se on sa vojnicima drugarski razgovara, i, kako mu oni bez ustezanja, slobodno, ili sa osmehom zadovoljstva odgovarahu.

— Vaš general nije strog, kao što izgleda na prvi pogled? upita me jedna sestra.

— «Бѣдовый», odgovorih joj.

«Но другъ солдатамъ», dodadoh.

Vreme posete teklo je u uzajamnom upoznavanju i komandanta i vojnika i Rusa medju sobom.

I dokle sva ta tri elementa u početku izgledahu jedni drugima kao neki tudjinci, dotle pri rastanku niko nije mogao ni da pomisli šta drugo, nego da su to sve svoji ljudi!

Dr. Milan T. Žeraić.

Из црних дана Србије.*)

1. новембра, 1915.

КОСОВО . . . ПРИШТИНА..

Зором крећемо из Подујева, колима преко Косова. Чудновато сетне мисли обузимљу ме на земљишту, које је, без сумње, најпопуларније

*) Госп. Стево Стефановић описао је најдрже дане што их је видела Србија — одступање српске војске и стаповиштва. Описао је оно, што је сам својим очима видео, а писао је непосредно иза самих догађаја. За то су му описи живи, истинити и верни. Има тога за читаву књигу, која ће изићи, чим нам свану боље прилике. Биће то један драгоцен прилог нашој историји. Записци написани су дан по дан када се је што збило. Пошло нам је за руком домолати се нашем верному сараднику, те нам је дао три китице из својега дневника, да тиме закитимо божињњи «Словенски Југ».

«од Адрије до Балкана». Сасвим сам га друкчије замислио. Нити је равно, нити богато обрађено, као што сам држао. Ваљда сам равочаран и због прилика, под којима и због којих, први пут овуда пролазим.

Сапутници скрећу један другом пажњу на поједине тачке, као н. пр. на место, где је — тобож — стајала резерва под командом Вука Бранковића. За чудо, премда сам ништа позитивно не знам, некако не верујем ни у шта, што причају. Од некуда, из тајног извора, потиче то негирање, одрицање и неверица. Да такво душевно стање не изазива садањи наш положај?...

Приштина, већ пре улаза у њу, прави јако нелагодан утисак. Куће неокречене, од прсте непечене цигље, ћерпића, изазивају турбност својом прљаво-првенкасто-мрком бојом. Али је то све ништавно, према утисцима, које добијам у самој вароши. Родио сам се у турској махали и одрастао, видео сам многе полу-турске вароши и касаве, али овакву беду од «паду склоних» кућа и прљавих сокака, не видех до данас.

Све што је прешло Мрдаре и Преполоц из старих граница, и што је напустило Скопље и друга места у новим границама, слегло се у Приштину — «од Косова главу». Сељак, грађанин, жене, деца; разни штабови, надлештва, установе, појединци — мислило је овде наћи уточишта. Кад су нас, пешнајест чланова једног армијског штаба, стрпали у једну празну собу, на којој нема ни врата ни прозора, лако је замислити, где се је могао склонити онај свет, који је препуштен сам себи, о коме власти не воде рачуна

Немамо шта да једемо. По улицама и у апшчицама продају се, по невероватним ценама, прљави ћевапчићи и на лоју пржене цигериде. Млека ни јаја нема. Кукурузни хлеб, недопечен, 10 динара, ама у сребру; примају неки и поштанске марке, али нашу банку — ни пошто.

Улице се усмрђеле од разноврсних отпадака, па ипак су прекривене светом, који бесциљно лута тамо-амо. Жене се шћућуриле по уличним буцацима и кувају неке јаде у кантама од петролеума; ваљда качмак без икаквог зачина, сем немих суза, које капљу над ватром.

Војници лутају без команде, без сврхе и циља. Крију се од старешина, свађају и потуку између себе око најмање ситнице. Улицама идући, жваћу сиров купус и — сиров, нетопљен козји лој.

Немогу да се начудим, како се не појави, под оваквим околностима, прави помор од заразе. Ја лично, већ неколико дана, нисам окусио никаква топла јела, а хладно је, да зуби звокоћу. . .

Појављују се и заробљеници, у групама и појединце. Бедне сенке од људи, вуку се, препуштени потпуно сами себи, од места до места. Много боље не изгледају ни наци до скоро имућнији грађани, ни «даме». Људи необријани, у нечијем, згужвавом оделу и још нечијом обућом, распиткују само за пут: неко за Митровицу, неко за Призрен.

И највеће оптимисте изгубише наду — народ поче ликвидацију.

А је ли чудо, да је тако? Има ли у историји света и народа примера, нашем равног? . . . Ни у доба Кочине Крајине, Србија није могла горе изгледати. Земља остаде без иједне: школе, железнице, моста, новина,

поште, суда и т. д. Све тековине културе и цивилизације ишчезоше, као да нису никада ни постојале. Још нешто горе. Материјална штета моћиће се, кад-тад, накнадити и прекалити, губитак у животима и здрављу — никад. Чим ће се повратити пали морал у нашем женском свету? Колико ће наших жена и девојака, изгубити своју највећу светињу, своју част, за кору насушног хлеба или за кров над главом?... То су штете, које се ни чим и никада не могу накнадити....

Да ли је Гиљане пало?... Кажу, свега дан хода од Приштине....

А Нови Пазар с друге стране?..

Али ипак, поред све ове беде и малодушности, не видим нигде она страшно изгладњела лица, која се виђају по великим европским индустријским центрима за време дуго-трајних штрајкова.

Да ли је наш народ збиља толико отпоран, или је моје око већ свикло на беду, па не опажа и не разликује?

4. новембра, 1915.

У ГРАЧАНИЦИ.

Не познавајући косовску климу, упутим се на коњу до Грачанице. Би ми жао да одем с Косова, а да не видим овај најлепши споменик српске прошлости из светлих дана Старе Србије.

При излазу из вароши, падао је први снег; али чим мало одмакох и упутих се преко «Равног Косова», зафијука урагански ветар, отпоче мећава. Овако сам себи замишљао Сибир... Пред собом не видим даље од пет корака. Сипа у очи, да заслепљује, а дах се мрзне на уснама. Обара људе и изнемоглу стоку. Где ко падне, не диже се. Војници, коморџије, избеглице, Арнаути, пролазе покрај мене као авети: покривени шаторским крилима, лебадима или старим јорганима преко главе, тумарају по белом пољу, без трага и гласа. Покривачи на њима се смрзли и од мрза укочили, па кад се један о другог очеше, стоји шкрипа, као од тешко натоварених теретних кола. Са обрва, трепавица и бркова висе леденице. Хоћу да с неким проговорим; не иде. Дах стаје — у грлу нешто запиње.

Заробљеници, у групама, јуришају на цркнуте коње, секу журно читаве удове са њих, носе их спрењеној ватри и пеку — неодољано...

С муком стигнем до манастира. Не осећам се позваним, да га ма с које стране описујем. То су већ други учинили и учиниће позванији од мене.

Помолио сам се топло Творцу за помоћ онима, које сам, ни криве ни дужне, препустио крвном душманину на милост и немилост. Самном нека буде оно, што и са осталим Србима, моје среће и судбине.

15. новембра 1915.

СЛОМ.

У четири сата изјутра крећемо из Призрена за Љуму.

Одавде, дакле, почиње велико пешачење; овде престаје и оно мало — Европе. На овај пут помишљао сам, већ од прелаза старе границе, са језом и стрепњом. Ко га издржи и преживи — здрав је и јунак је.

Колеки пут води низ Бели Дрим до чувене Љум-Куле. Али већ у 6 сати, кад стигосмо у Жур, престаде возња, напустисмо кола и ауто-

биле — коначно. Чисто ми тешко паде опроштај са кочијашем и вранцима, верним друговима од Хајдук Вељкове Крајине — до Љуме. У души осећам, да људе, животиње и предмете, које до данас свакодневно гледах, видим последњи пут. Начисто сам, да предстојеће штрапаце и напоре нећу моћи издржати. Али, за чудо, не стрепим од смрти, помирен сам са судбином. Само је неизвесност језива. Не мислим никако на непријатеља: ни на Швабу, ни Бугарина, ни Арнаута; не страхујем од куршума нити од бомбе из авиона. — Или ћу се смрзнати, ил' умрети од глади — замишљао...

С тешком муком, лаганим темпом, провлачимо се између хиљада коморских кола и стотина аутомобила, који иду на — последњи пут.

Што даље, све мучније пролазимо. Нико ништа не говори. Огромна погребна пратња Краљевства Српског, ћутке сноси бол. Апатија је главно обележје физиономија...

Лево од друма снегом покривено стење, — символ мртвила. Нигде птице, нигде знака живота. Десно валовити Дрим, прљава-жућкаст, снажно одмиче напред, да не гледа више, што је гледао. Криво му, што су њега, поносна и силна, изабрали за гробницу питоме Мајке, из чијих недара потиче први млаз његов...

На друму ни трага од снега. Угажен је хиљадама стопа и копита.

Пролаз све тежи. Кола се непрежу и остављају, где су. Неко их упаљује, неко скрха и баца точкове и остале делове низа страну у реку. Неко оставља неопштећена. Између пута и реке, по стеновитој стрмој обали, читаве куле од тих скрхавих кола...

Не чујем никаква наређења. Све иде само од себе. Што раде они напред, чине и остали, што пристижу.

По друму и око њега побациано све, што није појединцу неопходно потребно. Појединцу само, јер је појам државе, или ма које друге заједнице, ишчезао, као да није ни постојао. Носи се само храна, ко је има, и по-које ћебе преко рамена...

До чланака газимо кроз пушчану муницију, хамове, кајише, ранце, сувишно одело, обућу, јастуке и лампе из фијакера и аутомобила; претуримо се преко топовских метака, нових сјајних, преко лафета, сандука за муницију, сандука из официрског пртљага и — животињских костура...

На том уском простору, између мртвих стена и импозантно дивље реке, на друму од непуних 30 километара дужине, врши се ликвидација једне државе.

На сваких двадесет корака лешеве коња, волова, бивола. Задах кужан, загушљив — изглед неописив. Што даље, све страховитије... Крхају се и пале: теретна кола воловска и коњска, лаке чезе и тешки ландауери, аутомобили теретни и луксузни, већином сасвим нови.

Дим гуши, пламен лиже и пење се, кужећи чист планински ваздух. Гуме са аутомобилских точкова и делови од каучука сагоревају, праскајући и ширећи несносан смрад. Бензин у моторима или резервним кантама, експлодира са јаким детонацијом и црним густим млазевима дима...

Приближавамо се Љум-Кули. Слика постаје све језовитија. Живци су напети, жиле набрекле, у глави зуји и чекић...

Докле ће ово?...

Гле, на стрмој окомици, неколико оборених кола и аутомобила са српским државним грбом!

Војници из краљеве гарде упаљују их и гурају у реку, али се кола заустављају у паду на шиљатим стенама, и стрче голим рудама, као уздигнутом руком, к небу. — Вапај!...

Очи ми се помућују, вид се губи, зујање у ушима бива све јаче; спопада ме несвестица, те седнем на први камен...

Овде остависмо милијоне материјалне вредности — одсутра ћемо дати данак у животима...

И камен се скаменио... Стење стење... Ветар јеца... Из домовине изгнани двоножац уздише:

Ој Србијо, мајко мила!...

А Дрим сав заленушен од гњева и беса, одмиче гигантски — једини символ снаге и живота.

Стево Стефановић.

Племенитост југословенског војника.

Освештена је истина да је лако учинити велико зло, само при том не заборавити, да се тиме у исто доба чини и велики грех.

Човек је данас жив, а већ сутра може стати пред суд Божји. Не треба заборавити науку Христову.

Само башибозуци, као што су небраћа Бугари, кољу и пљачкају жене, децу и изнемогле старце, — рањене убијају а мртве унакажавају.

А да је доиста бугарски војник у сваком погледу варварин и нечовек, изнећу један истинити догађај који се недавно догодио на бојишту у Добруци.

25. августа ове године, приликом офанзиве наше I Српске Добровољ. Дивизије у Русији, у почетку саме борбе близу села Добрича, био је доста тешко рањен редов Фрања из Крапине, Вараждинске жупаније. Фрања су одмах рану превили и оставили га поред пута за горње село, — да га допније пренесу у болницу.

За то време борба се све јаче и све огорченије на усом фронту развијала, — и када су се наши у том критичном тренутку припремали, да изврше јуриш, — на десном крилу попусте румунске трупе, услед чега су и наше трупе биле приморане да се повуку у назад.

Како се овај преокрет изненада догодио, то су наше трупе морале да промену правац свога кретања, да би избегле противничку бочну ватру, којој су биле изложене услед изненадног повлачења румунских трупа.

Услед промене правца кретања, наш Фрања остао је онако преврћен крај пута на слами да лежи, код села Добрича.

Бугари добивши знатно појачање потисну нашу прву бојну линију. Кад је исправљен фронт на нашој страни, тада наше појачане трупе поново и упорно крену напред и одбаце противника са огромним губитцима за неколико километара у назад, и освоје све што су пре 1½ сата услед румунског неочекиваног повлачења морале да напусте.

Одмах чим су наши поново заузели првобитну бојну линију — од стране лекара буде наређено: да потраже рањене војнике које су мало час услед наглог повлачења морали оставити.

На велико и ужасно изненађење нађу Фрању, али не живог — већ јадника мртвог, — њега су бездушни Бугари онако рањеног са ножевима изболи и страховито унаказили.

С великом тугом у души и болом у срцу Фрању су ту крај пута његови добри и јуначни другови сахранили, да вечно почива.

«Слава му и велик му помен био.»

О овом варварству бугарских војника пише готово сва европска штампа са гнушањем, који и према рањенима као и према мртвима чине разна недела, која ће по свршеном рату црним словима у ратној историји бити забележена, од којих ће се и њихова поколења стидити.

На против сва штампа пише о храбрости, благодарности и племенитости југословенског војника, — који је према наоружаном непријатељу прави јунак, све донде докле год траје борба, а чим се борба заврши, он је према побеђеном непријатељу човекољубив.

Тако је исто према женама, нејакој деци и изнемоглим старцима, врло пажљив и благородан, — јер у више прилика депавало се, да је своје последње парче хлеба добродушно давао коме потлаченом становнику.

Само је башибозук јунак над заробљеником или рањеником.

Побеђени непријатељ није више непријатељ, а југословенски војник није башибозук ни разбојник.

Он се бије само са наоружаним, а ненаоружане штеди.

Он се бори и војује са војском, а не и са мирним становницима, као што су чинили бугарски војници са ненаоружаним женама, девојкама, нејаком децом и изнемоглим старцима.

Да је наш југословенски војник доиста благородан, отмен и племенит, као што доликује правом и истинитом јунаку, изнећу један пример из борбе од 1. септембра ове године:

Један пук наше I Срп. Добров. Дивизије у Русији, отео је на јуриш доста јако утврђени положај код «Текедереси» — у Добруци, који је био од стране непријатеља врло упорно брањен.

У тој борби Бугари су све своје рањенике собом понели при отступању, а само су нешто мртвих оставили на бојишту. У гоњењу буде доста тешко рањен један бугарски војник, кога Бугари нису имали кад да понесу собом.

Сутрадан нареди командант, да се тај рањени Бугарин однесе у болницу. Киша је падала права јесења, а хладан северац је дувао до зла Бога, тако, да се које од хладноће а које од блата једва могло селским путем ићи.

Рањена Бугарина наместили су у једна селска кола и један наш редов по имену Иван Андрић, Загорац из села Златара, буде одређен да га спроведе до болнице на лечење.

На путу рањени бугарски војник почне да се тресе, које од зиме, које од бола, а Иван, та велика и племенита душа у редовском телу, скиде са себе свој шињел, и ако је сам био веома лако одевен, у војничком летном оделу, и покрије рањена непријатеља, који је дрхтао од зиме и од болова преврћено се на колима.

Кад је приспео код штаба он застави кола, да пита где ће рањена Бугарина да смести, у том га угледа један официр из штаба, како Иван

